

ФОНОВІ ЯВИЩА ЗЛОЧИННОСТІ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація: У статті аналізується роль фонових явищ у механізмі вчинення злочинів. Основний акцент зроблено на їх специфічні риси, що дають змогу визначити їх сутність і вплив на об'єктивну реальність, висвітлено негативні наслідки таких проявів на суспільні відносини.

Summary: The article analyzes the role of background phenomena in the mechanism of committing crimes. The main emphasis is on their specific features, which make it possible to determine their essence and influence on objective reality, the negative effects of such manifestations on social relations are highlighted.

Ключові слова: фонові явища злочинності; алкоголізм; наркоманія; соціальні патології; асоціальність.

Key words: background phenomenon of crime; alcoholism; addiction; social pathology; social affiliation.

Відомо, що світ, у якому ми живемо, являє собою взаємозв'язок предметів та явищ. Тому, немає жодного явища, яке з'явилося само по собі, виникло із небуття. Очевидним є те, що у всього є своя першооснова, певне підґрунтя або ж чинник, що і породжує нове утворення. Не є винятком і таке соціально негативне явище як злочинність, паралельно із якою у системі суспільних відносин існують й інші негативні явища, що тісно з нею взаємодіють, перебувають у різного роду зв'язках. Кримінологічна наука називає такі явища фоновими. За своєю природою – це явища асоціальні, тобто такі, що становлять собою відхилення від загальноприйнятих норм і цінностей суспільства, несуть загрозу дестабілізації відносин у соціумі. Варто відзначити, що фонові явища не досягають такого рівня небезпеки, щоб виокремити їх як окремий склад злочину, проте сприяють вчиненню різноманітних кримінально караних діянь, стаючи їх позитивних підґрунтям, чинником, що носить згубний характер і тим самим являється вагомим відбитком в механізмі злочинної поведінки [1].

Питання фонових явищ цікавило багатьох провідних вчених-кримінологів, проте єдиного розуміння цього поняття досі немає. Так, А. І. Алексєєв розглядає їх як самостійно існуючі соціально-негативні явища, які пов'язані із злочинністю [2]. А. І. Н. Даншин дотримувався точки зору, що, крім злочинності, її причини та умов, особистості злочинця та заходів із запобігання злочинності, до предмета кримінології необхідно вважати належними й деякі інші проблеми, які мають істотне значення для всебічного, глибокого вивчення різноманітних аспектів злочинності та запобігання їй, являються похідною темою від центральних тем кримінологічного дослідження і носять уточнюючий характер. До числа цих складових він відносив і фонові явища [3]. Науковець В. Є. Емінов не визнає поняття фонових явищ злочинності, але такі їхні прояви, як етнічна та релігійна нетерпимість (прояви екстремізму), пияцтво, наркотизм, токсикоманія, розглядає як частину психологічного факторного комплексу злочинності, а хвороби - алкоголізм, наркоманію, токсикоманію, відхилення патологічного характеру - розглядає як елементи медичного факторного комплексу злочинності [4].

У свою чергу Б.М. Головін дійшов висновку, що джерелом криміногенно деформованої суспільної свідомості виступає деструктивна, духовно низька основа психічної організації певної частини людей, що виявляється в ірраціональній схильності до руйнування культурних традицій і цінностей, запереченні самої ідеї добросутності людини, відхиленні від загальноприйнятих норм поведінки, порушенні будь-яких заборон, у тому числі кримінально-правових. Ступінь прояву таких деформацій, головним чином, залежить від гостроти суспільних протиріч між потребами, інтересами, цілями всіх членів суспільства і окремих соціальних груп, а також від рівня

моральності суспільства та стану правопорядку в ньому[5].

Традиційно до фонових явищ відносять пияцтво, наркотизм, соціальний паразитизм, проституцію, бродяжництво і безпритульність. Останнім часом цей перелік має властивість розширюватись за рахунок насильства в сім'ї, суїцидальної поведінки, бідності, правового нігілізму, проявів аморальності, психічних розладів та інших відхилень від загальноновизнаних норм поведінки[1]. Таким чином, можна говорити про великий обсяг даної категорії, яка, на нашу думку, не є предметом суто криміналістичного дослідження. Ці явища, насамперед, засуджуються загальноприйнятими принципами моралі і за справедливою оцінкою багатьох учених являються соціальними патологіями, а тому мають вивчатись наукою, предмет якої об'єднав би всі соціальні негативні прояви, які є в суспільстві.

На сьогодні фонові явища є не просто несхвальними, а й навіть небезпечними, адже їх взаємозв'язок зі злочинністю став настільки тісний, що можна говорити про взаємообумовлення та взаєпорядження. Останні роки розвитку України характеризуються зростанням кількості облікованих злочинів, вчинених у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння. Це значно впливає на формування криміногенної ситуації в країні. Так, наприклад, за статистичними даними близько 60 % усіх зареєстрованих злочинів вчиняються у стані алкогольного сп'яніння, близько 4 % - під дією наркотиків. Досліджувана ситуація викликає значне занепокоєння та необхідність пошуку способів ефективної протидії цим проявам [6].

Таким чином, можна зробити висновок, що фонові явища виражаються у вчинках, діях (або бездіяльності) як окремих індивідів, так і соціальних груп, що відстають від встановлених законодавчо або сформованих в конкретному соціумі загальноприйнятих норм, правил, принципів, зразків поведінки, звичаїв, традицій. Незважаючи на те, що вони за своїми властивостями не досягають рівня необхідної суспільної безпеки, завдяки своїй значній поширеності серед багатьох прошарків населення, формують прояви суспільно шкідливої та небезпечної поведінки, що у свою чергу спричиняє системний негативний вплив на всі без винятку сфери суспільного життя, ціннісно-моральні засади, відносини між людьми та правопорядок у державі в цілому.

Список використаних джерел:

1. Валуїська М.Ю. Фонові явища злочинності та засоби протидії їм в умовах місць позбавлення волі. Порівняльно-аналітичне право, 310-314
2. Алексеев А. И. Криминология. Москва, 1998. С. 305-336.
3. Даньшин И. Н. Введение в криминологическую науку : [монография] / И. Н. Даньшин ; Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. – Харьков : Право, 1998. – с. 17-18.
4. Эминов В. Е. Криминология. Москва, 1997. С. 18-20.
5. Причинність у системі детермінації злочинності / Б. М. Головін. // Теорія і практика правознавства. - 2014. - Вип. 1. с.4-5;
6. Дмитрієнко Ю. М. Фонові явища в корупції та економічній злочинності як актуальні джерела девіантної правосвідомості. Корупція: регіональні та галузеві тенденції: зб. наук. статей / За ред. М. П. Орзіха, В. М. Дрьоміна. Бібліотека журналу "Юридичний вісник". - Одеса: ФЕНІКС, 2003. с. 82-89

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЗЛОЧИННІСТЬ

У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Матеріали XVI Всеукраїнської кримінологічної
конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених

(м. Харків, 12 грудня 2017 р.)

За загальною редакцією
професора *А. П. Гетьмана* і професора *Б. М. Головкина*

Харків
«Право»
2017

УДК 343.9.01:005.44
ББК 67.61я431
3-68

Редакційна колегія:
проф. А. П. Гетьман;
проф. Б. М. Головкін;
канд. юрид. наук, доц. О. В. Ткачова,
канд. юрид. наук, ас. О. В. Таволжанський,
канд. юрид. наук, ас. Н. В. Сметаніна,
канд. юрид. наук, ас. К. Д. Кулик,
канд. юрид. наук, ас. О. О. Шуміло,
ст. лаб. К. С. Остапко

3-68 **Злочинність** у глобалізованому світі : матеріали XVI Всеукр.
кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Хар-
ків, 12 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана і Б. М. Головкіна. –
Харків : Право, 2017. – 420 с.

ISBN 978-966-937-307-6

ISBN 978-966-937-307-6

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017
© Оформлення. Видавництво «Право», 2017